

небудь людини або предмета. Вони поєднують у своїй семантичній структурі семи каузативності та посесивності, а також характеризуються спільною базовою формулою тлумачення «Х каузує Y мати Z».

Семантична інформація, що її експлікує формула тлумачення, репрезентована двома видами: 1) предикатною, яка міститься у каузативному компоненті значення ОД; 2) аргументною, що її декодує посесивний компонент семантики ОД.

Анотація. Стаття посвячена изучению семантических особенностей орнативных глаголов на материале английского и украинского языков. В процессе семантического анализа исследуемых единиц рассматривается как предикатная, так и аргументная информация, которая является составляющей частью семантики ОД.

Ключевые слова: каузативність, посесивність, орнативність, глагол.

Abstract. This article is devoted to the study of semantic features of ornative verbs in English and Ukrainian. During the semantic analysis of the studied units, both variants of information such as predicative and argument are regarded as a constituent part of ornative verbs' semantics.

Keywords: causativity, possession, ornativity, a verb.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кульчицький В. І. Характеристика і особливості семантичних категорій у словотворенні сучасної німецької мови / В. І. Кульчицький // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук.пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. / — 2013. — Вип. 30. — С.128–134.
2. Пономарева Л. Ф. Семантические ограничения в deverбативном словопроизводстве класса глаголов отношения / Л. Ф. Пономарева // Филологические науки/ 3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка: Достижения высшей школы — 2010 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Philologia/76549.doc.htm
3. Моргунова О. О. Каузативні посесивні дієслова в англійській та українській мовах : автореф. дис ... канд. філол. наук / О. О. Моргунова . — Донецьк, 2013 . — 19 с.
4. Мелекесцева Н. В. Предикати посесивної наявності / відсутності в сучасній українській мові / Н. В. Мелекесцева // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». — 2012. — Т. 25(64) — № 1(1). — С.116–120.
5. Константінова О. О. Статичні посесивні дієслова зі значенням заперечення в німецькій та українській мовах : дис.... канд. філол. наук : 10.02.17 / Олена Олександрівна Константінова. — Донецьк, 2006. — 218 с.
6. Терешина Ю. В. Межкатегориальные связи каузативных конструкций : автореф. дис.на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Ю. В. Терешина. — Ижевск, 2008. —С. 9–21.
7. Залужна О. О. Привативні дієслова в англійській та українській мовах : дис.... канд. філол. наук : 10.02.17 / Ольга Олексіївна Залужна. — Донецьк, 2014. — 283 с.
8. The Longman Dictionary of Contemporary English [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ldoceonline.com>
9. Словник української мови / Під ред. І. К. Білодіда та ін. [Электронний ресурс]. — Режим доступа : <http://sum.in.ua/s/Bilodid>
10. British National Corpus [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://corpus.byu.edu/bnc/>
11. Бібліотека української мови [Электронний ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ukrlib.com.ua/>

УДК 81'373.612=111=161.2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

В.О. Климчук, М.Г. Сенів

Анотація. У статті здійснено комплексний зіставний аналіз лексики, що називає людину за віком в англійській та українській мовах, з метою виявлення їх спільних та відмінних рис. Результатом дослідження є визначення моделей формування слів за віковою ознакою, встановлення продуктивності способів утворення цих лексем. В обох мовах

лексеми, що називають людину за віком, поєднуються у п'ять неоднакових за своєю структурою лексико-семантичних груп: дитина, підліток, молода людина, доросла людина, стара людина.

Ключові слова: іменники на позначення віку людини, зіставний аналіз, лексико-семантична група.

Одним із головних критеріїв людського буття є вік. У різні періоди історії розвитку людства було вироблено величезну кількість схем розподілу життя людини на періоди, у яких враховувались особливості біологічного процесу старіння та суспільні чинники [3:148].

До проблеми номінації людей за біологічною статтю й віком на матеріалі романських мов зверталися І. С. Беженар, О. Е. Ластовкіна. На сьогодні в лінгвістичній літературі недостатньо праць, присвячених вивченню особливостей лексики, що називає людину за віком в англійській та українській мовах у зіставному аспекті.

Мета роботи полягає у встановленні особливостей структури та семантики іменників, що називають особу за віковою ознакою і належать до різних шарів лексики в англійській та українській мовах.

Зазначена мета роботи передбачає розв'язання таких завдань: скласти перелік лексичних одиниць на позначення людини за віком в англійській та українській мовах; здійснити семантичну класифікацію ІВО у досліджуваних мовах; встановити продуктивність способів словотвору, словотвірних моделей і семантичних груп нейтральних і конотативно-оцінних слів, що називають особу за віковою ознакою; з'ясувати спільні риси й відмінності у структурі й семантиці розглянутих лексичних одиниць з погляду мовних традицій народів, що розмовляють англійською та українською мовами; виявити структурні особливості лексико-семантичних груп (ЛСГ) на позначення віку людини в англійській та українській мовах.

Для розв'язання завдань, обумовлених метою роботи, використано низку лінгвістичних методів. Фактичний матеріал дослідження дібрано зі словників англійської та української мов за допомогою методу аналізу словникових дефініцій. Зіставний метод слугував встановленню загальних і специфічних моделей утворення іменника, що називає людину за віковою ознакою в англійській та українській мовах, визначенню інтегральних і диференційних компонентів структури лексико-семантичних груп (ЛСГ), що поєднують увесь корпус аналізованої лексики у досліджуваних мовах. Методика компонентного аналізу застосовувалася для визначення індивідуальних семантичних характеристик лексичного значення іменника, що називає людину за віковою ознакою в англійській та українській мовах. Семантичний аналіз слугував для встановлення доміанти і периферії основного значення ЛСГ, що позначають людину за віком у досліджуваних мовах. На основі лінгвокультурологічного аналізу з'ясовано вплив окремих культурних факторів етносу на виникнення й функціонування певних конотацій в англійській та українській мовах. За допомогою методу кількісного аналізу визначено кількісне співвідношення лексичних одиниць у ЛСГ, продуктивність використання морфологічних і семантичних способів словотвору нейтральних і конотативних лексем на позначення віку людини у розглянутих мовах.

Актуальність роботи зумовлена відсутністю системних досліджень лексичних одиниць на позначення віку людини в англійській та українській мовах у зіставному аспекті, необхідністю словотвірного і семантичного аналізу іменників, що позначають вік людини, які набувають конотативних та оцінних ознак у різноструктурних мовах.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше:

- 1) здійснено зіставний аналіз іменників, що позначають вік людини в англійській та українській мовах, встановлено спільні та відмінні риси в номінації людини за віком у цих мовах;
- 2) комплексно досліджено словотвірну й семантичну структуру іменників, що позначають вік людини в англійській та українській мовах;
- 3) запропоновано методика системного опису моделей словотвору і набуття іменників, що позначають вік людини конотативних значень;

4) розроблено критерії дослідження семантичних та структурних особливостей лексико-граматичних груп, в які поєднуються іменники, що позначають вік людини у зіставлюваних мовах;

5) з'ясовано кількісне співвідношення нейтральних і конотативно-оцінних іменників, що позначають вік людини в англійській та українській мовах.

Теоретичним підґрунтям класифікації лексики на позначення людини є положення, згідно з яким словниковий склад будь-якої мови є певною цілісною системою, що складається з ділянок, кожна з яких має різний рівень відкритості [1:169].

У роботі виявлено й описано моделі транспозиції основних значень іменників, що позначають вік людини при семантичному словотворі; з'ясовано морфологічні особливості аналізованих іменників; визначено продуктивність різних способів словотвору; показано кількісне співвідношення лексем, що називають особу за віковою ознакою в англійській та українській мовах; визначено доміанти, принципи формування і лексичну наповнюваність лексико-граматичних груп, проведено статистичний аналіз нейтральних і конотативно-оцінних іменників, що позначають людину за віком в досліджуваних мовах.

Однією з найпопулярніших періодизацій людського життя є епігенетична теорія розвитку особистості американського психолога Еріка Еріксона. Він виділив 8 стадій розвитку людини: немовля (з моменту народження до одного року), ранній вік (1 - 3 роки), дошкільний вік (3 - 6, 7 роки) підлітковий вік (7-12 років), юність (13 - 18 років), рання зрілість (третє десятиліття), середній вік (четверте і п'яте десятиліття життя), пізня зрілість (після шостого десятку років життя) [4:282].

У цій роботі досліджується зіставний аналіз іменників, що називають людину за віковою ознакою в англійській та українській мовах, наприклад: ісп. *baby* 'дитина', *teenager* 'підліток', *juvenile* 'парубок', *man* 'чоловік', *woman* 'жінка', *old* 'старий', 'стара'; укр. *дитина*, *підліток*, *юнак*, *чоловік*, *жінка*, *старий*, *стара*.

Кожна лексико-семантична група складається з доміанти і периферії.

Домінанта це ядро лексико-семантичної групи, що визначається такими критеріями:

- є стилістично нейтральною лексемою;
- виконує тільки номінативну функцію, а саме – відображає спільний для всієї групи елемент значення;
- відображає сукупність історично сформованих у носіїв мови ідеалізованих уявлень про людину в певний період життя;
- характеризується стійкістю і стабільністю образності;

Наприклад: *baby* 'дитина', *teenager* 'підліток', *juvenile* 'парубок', *man* 'чоловік', *woman* 'жінка', *old* 'старий', 'стара'; укр. *дитина*, *підліток*, *юнак*, *чоловік*, *жінка*, *старий*, *стара*.

До периферії належать:

- загальноживані, стилістично нейтральні лексеми, що позначають людину за віковою ознакою через приєднання додаткових номінативних сем. До цієї категорії належать слова, що позначають вік людини, прямо не називаючи його, наприклад, лексема *підліток* в українській мові або *teenager* в англійській;

- загальноживані лексеми, що позначають людину за віковою ознакою через приєднання додаткових номінативно-кваліфікативних сем, котрі створюють стилістично нейтральні лексеми, але в певному контексті в них активізується конотативно-оцінний потенціал, який надає експресивності висловлюванню;

- лексеми, обмежені у вживанні територіально;
- архаїзми, неологізми.

Проведене дослідження лексико-семантичних груп іменників на позначення віку людини, постали предметом неблизько споріднених різноструктурних мовних культурах, є актуальним для сучасного зіставно-порівняльного мовознавства та відкриває широкі можливості для подальшого вивчення на матеріалі інших романських та словянських мов. Наукова привабливість дослідження

полягає у тому, що вивчення такого аспекту, як вік людини, дозволяє проникнути у глибини національних особливостей світобачення народів, носіїв англійської та української мов. Результати дослідження, виходять за межі власне лінгвістики, вони мають певну цінність міжгалузевого характеру, що перебувають на стику лінгвокультурології, психолінгвістики, соціолінгвістики, теорії міжкультурної комунікації, інших суміжних галузей [2:429].

У процесі аналізу лексики, що називає особу за віковою ознакою, було встановлено, що ІВО можуть бути утворені в результаті складання основ різних частин мови. У цьому випадку частіше відбувається процес метафоризації. Моделі такого способу словотвору в кожній із досліджуваних мов різні.

Для української мови характерними є такі моделі складання основ: прикметник + іменник (*сивоволосий*), прикметник + дієслово (*старожил*), прикметник + дієприкметник (*новонароджений*), прислівник + іменник (*малолітка*), прислівник + прикметник (*малолітній*), числівник + іменник (*восьмиліток*).

З'ясовано морфологічні особливості аналізованих іменників; визначено продуктивність різних способів словотвору; показано кількісне співвідношення лексем, що називають особу за віковою ознакою в англійській та українській мовах.

Щодо саме аналізу лексем і лексико-семантичних груп іменників на позначення людини за віковою ознакою в англійській та українській мовах, слід зазначити наступне: Обов'язковими компонентами ЛСГ із семантикою 'людина певного віку' є домінанта значення й периферія, яка може бути локальною (формується з нейтральних і конотативних лексем, утворених морфологічним способом навколо ядерного слова) і загальною. Специфічними особливостями розглянутих ЛСГ є: а) ЛСГ «дитина» в англійській та українській мовах, що складається із двох підгруп: «немовля» (від народження до 2 років) і «дитина від 2 до 14 років», кожна з яких має свою домінанту, локальну й загальну периферію; б) ЛСГ «підліток» – в обох мовах не має локальної периферії.

До периферії деяких ЛСГ (насамперед ЛСГ «дитина») у зіставлюваних мовах відносяться лексеми, утворені на основі мотивованих ознак, які можуть бути як однакові, так і різні. Немотивовані ознаки, як правило, відрізняються одна від одній, що обумовлено ментальністю, особливостями культури й побуту різних народів.

У досліджуваних мовах ІВО об'єднані в п'ять, неоднакових за наповненням ЛСГ, назви яких співвідносяться з періодами життя людини: дитина, підліток, молода людина, доросла людина, стара людина.

Аннотация. В статье осуществлен комплексный сопоставительный анализ имен существительных, называющих лицо по признаку возраста в английском и украинском языках. В исследуемых языках лексеми объединяются в пять лексико-семантических групп: ребенок, подросток, молодой человек, взрослый человек, старый человек.

Ключевые слова: имена существительные, называющие человека по признаку возраста; сопоставительный анализ; лексико-семантическая группа.

Abstract. The thesis focuses on the comprehensive comparative analysis of the lexical units denoting people by their age in the English and Ukrainian languages aimed at pointing out their common and differential characteristics. The lexical units that denote people by their age in both languages fall into five structurally dissimilar lexical-semantic groups: a child, an adolescent, a young person, an adult, an elderly person.

Keywords: nouns naming people by age, comparative analysis, lexical-semantic group.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко К. Л. Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу: дис....кандидата філол. наук : 10.02.07/ К. Л. Бондаренко. – Донецьк, 2007. - 261 с.
2. Бурсьє Э. Основы романского языкознания / Э. Бурсьє. – М. УРСС, 2004, - 668 с.
3. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу / І.О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
4. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. А. Корнилов. – М. : ЧеРо, 2003. – 349 с.